

УДК 78.072(091)

DOI: <https://doi.org/10.33989/2226-4051.2024.30.320973>

Антон Оріщенко, м. Полтава

ORCID: <http://orcid.org/0009-0004-8538-8485>

ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ ТА ВИКОНАВСЬКІ ТЕХНІКИ В ШКОЛІ МАКСА ШЛОССБЕРГА

У статті йдеться про специфіку школи Макса Шлоссберга, його педагогічні ідеї та виконавські техніки. Спираючись на зарубіжну літературу (насамперед, американських дослідників), автор доводить узгодженість усіх компонентів цієї (мистецько-виконавської та педагогічної) школи – фундаментальних навичок трубних виконавців, розуміння дихання як центрального елемента в навчанні гри на духових інструментах, персоналізованого підходу в навчанні й вихованні учнів, гармонійного поєднання технічного та музичного начал. У викладі основного матеріалу автор статті показує, як педагогічна школа Макса Шлоссберга зайняла провідне місце в світі й продовжує його займати до сьогодні завдяки його талановитим учням і послідовникам, які продовжують дотримуватися викладацької системи навчання й виховання свого педагога.

Ключові слова: *Макс Шлоссберг; педагогічна школа; учні; педагогічні ідеї; виконавські техніки гри на духових інструментах; персоналізований підхід; послідовники.*

Постановка проблеми. Школа Макса Шлоссберга (1873–1936 рр.) – видатного американського трубача-виконавця і викладача, чий педагогічні ідеї, основоположні принципи гри та методи викладання значно вплинули на розвиток музичної педагогіки в галузі гри на мідних духових інструментах, на сьогодні недостатньо досліджено. Серед учнів Макса Шлоссберга було чимало відомих музикантів, які потім стали провідними солістами найвідоміших американських оркестрів класичного спрямування та університетськими професорами. Крім того, він є автором методичної збірки вправ та етюдів для труби «Daily Drills and Technical Studies for Trumpet», на якій виховувалися наступні покоління трубачів-віртуозів. Завдяки плідній і безперервній педагогічній діяльності М. Шлоссберга його по праву вважають засновником національної американської трубної школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різним аспектам педагогічної діяльності М. Шлоссберга присвячено чимало праць, здебільшого американських дослідників. Так, у роботі «Повний консерваторський метод для труби» («Complete Conservatory Method for Trumpet») Ж.-Б. Арбан (Arban, 1982) указував на «класичність» школи М. Шлоссберга. Лора Л. Блосс (Bloss, 2014), використовуючи змістовно-порівняльний метод, написала дисертацію «Порівняльний аналіз шести американських майстрів гри на трубі та регіональних шкіл гри, які вони представляють» («Comparative Examination of Six American Master Trumpet Teachers and the Regional Schools of Playing that They Represent: dissertation Prepared for the Degree of Doctor of Musical Arts»), де М. Шлоссбергу відводиться провідна роль як виконавцеві-професіоналу.

Методичній роботі педагога присвячено розвідку Х.-Л. Кларка (Clark, 1984) «Технічні дослідження для Cornet» («Technical Studies for the Cornet»), де найбільша увага приділяється вправам для дихання. У колективній статті К. Еріксона, Р. Крампе та С. Теш-Рьомера (Ericsson, Krampe, & Tesch-Römer, 1993) «Роль навмисної практики в отриманні експертної продуктивності. Психологічний огляд» («The Role of Deliberate Practice in the Acquisition of Expert Performance») доводиться, наскільки великого значення М. Шлоссберг надавав вправам, які сам розробив для своїх учнів. Детально педагогічна й методична практика провідного викладача аналізується в дослідженнях Х. Дженкінса (Jenkins, 1999) «Дослідження Шлоссберга, інструменталіста в антології духових інструментів» («Studies With Schlossberg, The Instrumentalist, in Brass Anthology») та Д. Джонсона (Johnson, 2010) «Спадщина Макса Шлоссберга» («The Legacy of Max Schlossberg»). Дисертація Т. Джонса (Jones, 2020) «Методологія розробки повітря та компресії для мідних духових інструментів з використанням адаптації вправ Вільяма Адама, Карміна Карузо, Герберта Л. Кларка, Макса Шлоссберга, Джеймса Стемпа та Річарда Шубрука» («Methodology for the development of air and compression for brass instruments using adaptations of exercises by William Adam, Carmine Caruso, Herbert L. Clarke, Max Schlossberg, James Stamp, and Richard Shuebruk: dissertation Prepared for the Degree of Doctor

of Musical Art») має мистецтвознавчий і водночас методичний характер.

Найзмістовнішою, на наш погляд, є праця А. Міллера (Miller, 2018) «Вплив Макса Шлоссберга на сучасну духову педагогіку» («Influence on Modern Brass Pedagogy»), де порушуються питання педагогічної спадщини М. Шлоссберга та її розвитку у світовій музичній практиці. Суто методичним аспектам професійної діяльності великого американського педагога присвячена праця Р. Сміта (Smith, 2005) «Трубна педагогіка: Компендіум сучасних методів навчання» («Trumpet Pedagogy: A Compendium of Modern Teaching Techniques»), яка органічно доповнюється дослідженням С. Вільямса (Williams, 2015) «Техніка дихання для духових інструментів» («Breathing Techniques for Brass Play»).

Незважаючи на досить солідну репрезентованість педагогічної діяльності М. Шлоссберга в зарубіжній науці, на сьогодні вітчизняних досліджень із порушеної проблеми практично немає.

Мета статті – розкрити педагогічні ідеї та виконавські техніки школи Макса Шлоссберга.

Методи дослідження: метод *термінологічної селекції* – з метою відбору й уточнення окремих термінів, уживаних у педагогічній роботі Макса Шлоссберга; *персоналізації*, що забезпечує розкриття внеску видатних педагогів по класу мідних духових інструментів у розвиток школи М. Шлоссберга.

Виклад основного матеріалу. М. Шлоссберг народився в єврейській родині в столиці Курляндії – місті Лієпая (нині територія Латвії). Музичну освіту майбутній професіонал отримав у Берліні під керівництвом Юліуса Козлека, паралельно виступаючи в різних німецьких оркестрах оркестрах. У цей час М. Шлоссберг грав у складі колективів під управлінням таких видатних диригентів, як Артур Нікіш, Ганс Ріхтер та Фелікс Вайнгартнер.

М. Шлоссберг у 1894–1895 роках уперше відвідав США, де зустрівся зі своїм батьком, який емігрував кількома роками раніше. 1902 року Макс остаточно переїхав до Америки. У 1910 році він став солістом Нью-Йоркського філармонічного оркестру, а 1912 – отримав американське громадянство. Незабаром після переїзду до Сполучених Штатів М. Шлоссберг розпочав педаго-

гічну діяльність у Джульєрдській школі. Учні згадують, що заняття проходили в його квартирі на Уолтон-авеню в Бронксі.

Андре М. Сміт розкрив важливу роль, яку М. Шлоссберг відіграв у формуванні американських трубачів: «Більшість впливових музикантів в оркестрах і ансамблях різного складу в Сполучених Штатах у період із 1915 до 1950 роки були учнями або М. Шлоссберга, або Ернеста Вільямса в Нью-Йорку. Саме М. Шлоссберг і Вільямс здійснили найсерйозніший вплив на всіх інших через постійну досконалість навчання ними великої кількості своїх учнів упродовж приблизно 35 років» (Smith, 2005, с. 37).

Із школи М. Шлоссберга вийшли такі видатні музиканти, як Вільям Ваккіано, Луї Девідсон, Натан Прагер, Джеймс Сміт, Гаррі Гланц та багато інших. Онук Шлоссберга Берні Глоу підсумував кар'єру свого діда так: «Його слава як симфонічного виконавця та вчителя була всесвітньою. Учні та знамениті трубачі приїжджали до нього з усього світу. Майже кожен відомий трубач у кожному великому симфонічному оркестрі навчався в нього» (Schlossberg, 1937, с. 15).

До значних педагогічних ідей Макса Шлоссберга можна віднести *ідею акценту на фундаментальних навичках*. Вивчення основ трубного виконавства було дуже важливим для педагога. Він використовував багато аналогій і метафор, щоб донести свою думку до учня чи студента (Clark, 1984, с. 42).

Однією з ключових педагогічних ідей М. Шлоссберга було *розуміння дихання як центрального елемента в навчанні гри на духових інструментах*. У духових інструментах дихання не просто створює звук – воно є основою виконавської техніки. Для митця управління повітряним потоком було не просто технічним завданням, але основою формування якісного звуку і управління динамічними відтінками. У книзі «Щоденні вправи та технічні заняття для труби» (в оригіналі – «Daily Drills and Technical Studies for Trumpet») М. Шлоссбергом запропоновано систему вправ, спрямовану на покращення дихальних здібностей музикантів. Ця збірка з'явилася завдяки Гаррі Фрайштадту, який зібрав і систематизував рукописи, що залишив його вчитель і тесть Макс Шлоссберг, після його смерті.

М. Шлоссберг приділяв особливу увагу глибині вдиху, контролю над видихом і рівномірному розподілу повітря під час гри (Schlossberg, 1937, с. 19). Він вважав, що саме контроль дихання дозволяє музикантам зберігати стабільність звуку в різних регістрах, уникати втоми та напруги, а також надавати грі необхідної виразності.

Виділимо основні дихальні техніки, притаманні школі М. Шлоссберга:

- довгі ноти. Однією з найвідоміших і найбільш ефективних дихальних вправ, запропонованих педагогом, є виконання довгих звуків. Метою цієї вправи є розвиток здатності підтримувати рівний і стабільний потік повітря протягом тривалого часу. Музикант грає довгі ноти в різних динаміках – від піанісимо до форте, зосереджуючись на рівності тону і контролі дихання;

- дихальні вправи без інструмента. М. Шлоссберг вважав, що в такий спосіб музиканти мають учитися контролювати вдихи й видихи, працюючи над стабільністю дихання. Такі вправи розвивають дихальну мускулатуру та допомагають краще зрозуміти, як управляти повітряним потоком під час гри;

- вправи на короткі та довгі фрази. Педагог розробив вправи, які вчать музикантів контролювати повітря під час виконання як коротких, так і довгих фраз, зберігаючи при цьому стабільний тон і якість звуку. Це сприяло розвитку здатності музиканта точно розподіляти повітря залежно від довжини фрази (Johnson, 2010, с. 48).

Хоча багато вправ М. Шлоссберга зосереджені на технічних аспектах гри, він завжди підкреслював важливість музичності. Для майстра техніка була засобом досягнення музичних цілей, а не самоціллю. Він навчав своїх учнів використовувати технічні вправи для розвитку музичної виразності з огляду на важливість інтонації, динаміки та фразування (Smith, 2005, с. 130).

Однією з найважливіших педагогічних ідей школи Макса Шлоссберга був *персоналізований підхід до кожного учня*. В епоху, коли навчання музиці часто стандартизувалося, педагог вірив, що кожен учень вимагає персоналізованого підходу, заснованого на його унікальних фізіологічних особливостях та рівні підготовки. Для цього він ретельно діагностував слабкі

сторони учня та розробляв відповідні вправи, які допомагали усунути конкретні проблеми (Smith, 2005, с. 132)

Персоналізований підхід М. Шлоссберга включав адаптацію вправ залежно від фізичної підготовки, вікових особливостей і музичних цілей учня. Однією з головних складових персоналізованого підходу педагога було врахування фізичних особливостей учня. Гра на трубі та інших духових інструментах потребує значних фізичних зусиль, таких як: правильне дихання, гнучкість губ і стійка артикуляція. М. Шлоссберг розумів, що кожен музикант має різний рівень фізичної підготовки та фізіологічні особливості, які впливають на процес гри.

Окрім того, велику увагу великий музикант приділяв психологічним аспектам, оскільки кожен студент мав у нього свій ритм навчання, особисті мотивації та рівень самодисципліни. Його ідея персоналізованого підходу до навчання передбачала постійне заохочення та підтримку студентів, що допомагало їм долати психологічні бар'єри та підвищувати впевненість у собі.

М. Шлоссберг часто використовував індивідуальні бесіди для обговорення прогресу учня, його сильних і слабких сторін. Це дозволяло йому налаштувати навчальний процес так, щоб він відповідав не лише технічним потребам, а й психологічним особливостям учня. Педагог підкреслював важливість мотивації та емоційного стану учня як складових успішного навчання. Ідея персоналізації навчання залишається актуальною й у сучасних музичних школах, а для того часу вона була новаційною, а не традиційною, бо здебільшого до всіх учнів, які вступали до школи, ставилися однаково.

Поняття «персоналізований підхід» було визначено М. Смітом, як такий, що не лише визначає індивідуальну траєкторію розвитку учня, а й враховує всі його персонально-фізичні та психічні дані (Smith, 2005, с. 133)

Він працював як із професійними музикантами, так і з початківцями, підбираючи для кожного оптимальні вправи для подолання технічних і музичних труднощів. Його підхід був націлений на досягнення максимальної індивідуальної досконалості, що зробило його школу однією з найуспішніших на той час.

Згідно з дослідженнями сучасних педагогів, індивідуалізація навчального процесу покращує мотивацію учнів і сприяє більш ефективному освоєнню матеріалу (Ericsson, Krampe, & Tesch-Römer, 1993, с. 399).

Ідея технічного вдосконалення через систематичну практику. М. Шлоссберг робив акцент на регулярній і систематичній практиці. Він вірив, що лише щоденна, цілеспрямована практична діяльність може привести до тривалого успіху. Митець розробив вправи, які можна використовувати як частину щоденної самостійної роботи учня, спрямованої на розвиток різних аспектів гри на трубі: від артикуляції до гнучкості губ і пальців (Miller, 2018, с. 70).

Його педагогічна ідея технічного вдосконалення через систематичну практику була новаторською у тому сенсі, що він вважав техніку не метою, а засобом досягнення музичного висловлювання (фразування). Сучасні дослідження музичної педагогіки підтверджують, що систематична практика є основним компонентом у розвитку виконавських навичок.

Сучасні дослідження в галузі духового виконавства підтверджують ефективність регулярної практики у процесі освоєння різних музичних інструментів. Систематична практика сприяє автоматизації рухів і покращує когнітивні здібності музикантів (Arban, 1982, с. 85).

Таким чином, у своїй педагогіці М. Шлоссберг фокусувався на поєднанні фундаментальних навичок, персоналізованого підходу та практичної технічної підготовки.

Серед провідних технік у школі Макса Шлоссберга можна виділити такі:

1) *щоденні вправи та технічні заняття.* Як було зазначено вище, музикант приділяв велику увагу щоденним вправам і розробив збірку, яка допомагає учням організувати свої щоденні заняття. «Щоденні вправи та технічні заняття для труби» («Daily Drills and Technical Studies for Trumpet») складаються з кількох частин:

- вправи на довгі ноти (37 вправ);
- інтервали (11 вправ);
- октави (10 вправ);

- вправи на гнучкість губ (11 вправ);
- акорди (27 вправ);
- вправи на хроматичні гами (13 вправ);
- короткі етюди (28 вправ).

2) *артикуляція та гнучкість губ як основа технічної підготовки.* Важливою складовою методики М. Шлоссберга була робота над артикуляцією та гнучкістю губ. Він розумів, що для успішної гри на трубі необхідне як оволодіння правильним диханням, так і точна артикуляція звуків. У своїх вправах він приділяв увагу різним видам артикуляції, включаючи легато, стакато, подвійний і потрійний язик, які допомагали учням домагатися високої точності та виразності у грі (Williams, 2015, с. 111).

Гнучкість губ відігравала ключову роль у розвитку музичних навичок. Вправи, розроблені педагогом, спрямовані на покращення контролю над діапазоном інструменту та на розвиток сили губ для гри без напруги у високих і низьких регістрах. Робота над гнучкістю губ дозволяла музикантам покращити інтонацію та виконання складних технічних пасажів (Williams, 2015, с. 114).

3) *фокус на якості звуку.* Одним із ключових аспектів роботи над звуком була вправа на довгі звуки, які, на думку М. Шлоссберга, дозволяють розвинути здатність підтримувати чистоту та інтенсивність звуку впродовж усього виконання (Jenkins, 1999, с. 137). Коли приходив новий учень (а до цієї школи вступали вже підготовлені учні), митець просив його спочатку грати «довгі» ноти, щоб одразу визначити, чи опанував учень два найважливіші, хоча й елементарні, навички гри на трубі. Ці навички – правильне дихання та правильна атака. Разом вони визначають якість звуку, контроль фразування і здатність виконувати технічно складні пасажі.

Найважливішою основою техніки (специфічної методики) М. Шлоссберга було вміння підтримувати рівний потік повітря в трубу протягом звучання ноти або фрази. За його словами, важливо на початковому етапі оцінювати кількість повітря, необхідного для виконання певного пасажу, і не вдихати надлишок. Надлишок повітря в легенях і занадто часті вдихи створюють відчуття задухи та призводять до задиханого тону.

Повітря в легенях, діафрагмі підтримується язиком, який тисне на верхні зуби. Повітря вивільняється в інструмент, як тільки язик відтягується, і тон визначається кількістю вібрацій, які утворюються.

Атака або «удар» ноти, як це називають, – це другий і найскладніший етап – поставити звук на дихання, якщо музикант хоче, щоб отримані тони були чистими й рівними.

Техніка М. Шлоссберга для розвитку гарної атаки полягала в тому, щоб розділити діапазон труби на низьку, середню та високу секції. Щоб утворити звук, потрібно зайняти міцну позицію губ (амбушюр) і не змінювати її або не послабляти впродовж усієї гами. Єдиним рухом рота під час цієї гами є вимова складів, що дозволяє відповідно відтворювати відкритий, напіввідкритий або майже закритий звук. Зміни у звуках голосних викликають зміну тиску на інструмент – чим більший стиск амбушюра, тим вищий тиск і нота (Arban, 1992, с. 64).

Педагог акцентував увагу на динаміці звуку, навчав студентів контролювати зміни гучності та зберігати якість звуку на будь-якому рівні гучності. Завдання було не просто грати чисто, а й музично висловлювати свої думки через контроль над звуком.

4) *сприйняття музики через технічні вправи*. М. Шлоссберг наголошував, що гра на трубі має бути засобом для вираження емоцій та ідей, а техніка лише допомагає музикантові досягти цього. Він вважав, що технічні навички мають розвиватися паралельно з музичними і без музичного вираження техніка стає марною. Його вправи на дихання, артикуляцію та контроль звуку завжди були спрямовані на розвиток не тільки механічних навичок, а й музичного мислення. Педагог наголошував, що музикант повинен бачити музику як цілісний процес, де технічні вправи допомагають формувати емоційне і музичне наповнення твору. Наприклад, вправи на короткі і довгі фрази допомагають студентам краще розуміти структуру твору й розвивати здатність до музичного фразування.

У сучасних педагогічних підходах все частіше наголошується на інтеграції технічних і музичних навичок як невід'ємній частині навчання. Дослідження показують, що поєднання технічної

підготовки з музичними завданнями сприяє глибшому розумінню музики та покращенню виконавських навичок (Arban, 1992, с. 73).

Гаррі Дженкінс, колишній студент педагога, згадував: «Макс Шлоссберг наголошував на музичності понад усе. Він дуже зневажливо ставився до немuzичної гри і особливо нетерпляче поведився з будь-яким природно обдарованим учнем, який нехтував своїми музичними здібностями. Таке марнування таланту вважалося найвищою несправедливістю» (Jenkins, 1999, с. 505).

Вправи митця є не лише технічними завданнями, але й засобом для розвитку музичної інтерпретації та емоційного вираження.

Висновки. Отже, М. Шлоссберг заклав основи професійної педагогічної школи гри на мідних духових інструментах для тогочасної музичної еліти в провідних духових оркестрах. Спадщина М. Шлоссберга, його праці та педагогічні ідеї продовжують жити в сучасній музичній педагогіці. Багато його учнів, зокрема Х. Кларк і Р. Шилке, стали відомими музикантами та педагогами, які поширили його техніки трубного виконавства в різних країнах світу. Сучасні програми навчання гри на духових інструментах продовжують використовувати вправи М. Шлоссберга як основу для технічного і музичного вдосконалення. Його ідеї, спрямовані на розвиток як технічних, так і музичних навичок, на загальний музичний розвиток учня залишаються важливими для сучасної музичної педагогіки і заслуговують на подальше вивчення та застосування, залишаючись актуальними в контексті сучасних досліджень, присвячених когнітивним і фізичним аспектам навчання музики.

Перспективи подальших досліджень. порушена у статті наукова проблема достатньо нова й не вичерпується минулими й сучасними дослідженнями. Одним із її пріоритетних напрямів, на нашу думку, є вивчення основ педагогічно-оркестрової практики Макса Шлоссберга.

Список використаної літератури

- Arban, J.-B. (1982). *Complete Conservatory Method for Trumpet*. New York: Carl Fischer Music.
- Bloss, Laura L. (2014). *A Comparative Examination of Six American Master Trumpet Teachers and the Regional Schools of Playing that They Represent*. (D diss.).
- Clark, H. L. (1984). *Technical Studies for the Cornet*. New York: Carl Fischer Music.

- Ericsson, K. A., Krampe, R. T., & Tesch-Römer, C. (1993). The Role of Deliberate Practice in the Acquisition of Expert Performance. *Psychological Review*, 100 (3), 363-406.
- Jenkins, H. (1999). *Studies With Schlossberg, The Instrumentalist*, in *Brass Anthology*. The Instrumentalist Company.
- Johnson, D. (2010). The Legacy of Max Schlossberg. *International Trumpet Guild Journal*, 34 (2), 45-50.
- Jones, T. (2020). Methodology for the development of air and compression for brass instruments using adaptations of exercises by William Adam, Carmine Caruso, Herbert L. Clarke, Max Schlossberg, James Stamp, and Richard Shuebruk. (D diss.). Georgia.
- Miller, A. (2018). Max Schlossberg's Influence on Modern Brass Pedagogy. *Journal of Music Education*, 12 (3), 67-74.
- Schlossberg, M. (1937). *Daily Drills and Technical Studies for Trumpet*. New York: M. Baron Company.
- Smith, R. (2005). *Trumpet Pedagogy: A Compendium of Modern Teaching Techniques*. Oxford: Oxford University Press.
- Williams, S. (2015). *Breathing Techniques for Brass Players*. Cambridge: Cambridge University Press.
- William, S. (1995). Vacchiano: An Appreciative Recollection on His 83rd Birthday: 23 May 1995. *International Trumpet Guild Journal*, 4, 5-33.

Anton Orishchenko

PEDAGOGICAL IDEAS AND EXECUTIVE TECHNIQUES AT MAX SCHLOSBERG'S SCHOOL

The article deals with the specifics of Max Schlosberg's school, his pedagogical ideas, and performance techniques. Relying on foreign literature (first of all, American researchers), the author of the article tries to show the consistency of all components of this school – the fundamental skills of trumpet players, the understanding of breathing as a central element in learning to play wind instruments, a personalized approach to teaching and educating students, a harmonious combination of technical and musical beginnings. In the presentation of the main material section, the author of the article shows how Max Schlosberg's pedagogical school took a leading place in the world and continues to occupy it to this day thanks to his talented students and followers who adhere to his teaching system of education and upbringing. Max Schlosberg laid the foundations of a professional pedagogical school of playing brass instruments. The legacy of M. Schlosberg, his works, and his pedagogical ideas continue to develop in modern music pedagogy. Many of his students, such as H. Clark and R. Schilke became famous musicians and teachers who spread his performance techniques in different countries worldwide. Modern educational programs for learning to play wind instruments continue to use M. Schlosberg's exercises as a basis for technical and musical improvement. His ideas, aimed at developing technical and musical skills, remain significant for modern music pedagogy and deserve further study and application, remaining relevant in the context of modern research on the cognitive and physical aspects of music education. This issue is new and is not exhausted by past and present research. We consider the study of the basics of the pedagogical and orchestral practice of Max Schlosberg to be one of its priority directions.

Keywords: Max Schlosberg; pedagogical school; students; pedagogical ideas; performance techniques; personalized approach; followers.

Одержано 08.10.2024 р.